

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNSAN KAPİTALININ İNKİŞAFI ŞƏRAİTİNDƏ ALİ TƏHSİL VƏ ELM SİSTEMİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏRİN TƏDQIQI

Daxil olub: 2 iyul 2022-ci il
Qəbul olunub: 3 oktyabr 2022-ci il
Received: 2 July 2022
Accepted: 3 October 2022

Famil Niftiyev
elmlər doktoru proqramı üzrə dissertant,
c.ü.f.d., İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu
f.niftiyev@mail.ru

Xülasə

Məqalədə respublikada ali təhsil və elmi müəssisələrdə insan kapitalının mövcud vəziyyəti təhlil edilir. Ali təhsil müəssisələrində təhsil alanların və elmi müəssisələrdə fəaliyyət göstərən elmi işçilərin müxtəlif dövrlərdəki vəziyyəti statistik, müqayisəli və diaqram vasitəsilə təhlil olunur. Tədqiqatda elmi işçilərin yaş və cins tərkibi barədə məlumat verilir. İnsan kapitalının inkişafında təhsil və elm sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün dövlət proqramlarından söhbət açılır.

Açar sözlər: *təhsil, elm, insan, kapital, Azərbaycan.*

STUDY OF CHANGES IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE IN THE CONDITIONS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Famil Niftiyev
PhD in Geography, doctoral candidate,
Economic Scientific Research Institute
f.niftiyev@mail.ru

Summary

The article analyzes the current state of human capital in higher education and scientific institutions in the country. The situation of students studying in higher educational institutions and scientific workers working in scientific institutions in different periods is analyzed using statistics, comparisons and diagrams. The study provides information on the age and gender composition of scientific workers. There is talk of state programs for improving the education and science system in the development of human capital.

Keywords: *education, science, human, capital, Azerbaijan.*

ИССЛЕДОВАНИЕ ИЗМЕНЕНИЙ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Фамиль Нифтиев

*диссертант по программе доктора наук, д-р филос. по геогр.,
Экономический научно-исследовательский институт
f.niftiyev@mail.ru*

Резюме

В статье анализируется современное состояние человеческого капитала в высших учебных и научных учреждениях республики. С помощью статистики, сравнений и диаграмм проанализировано положение студентов, обучающихся в высших учебных заведениях, и научных работников, работающих в научных учреждениях в разные периоды. В исследовании представлены сведения о половозрастном составе научных работников. Речь идет о государственных программах совершенствования системы образования и науки в сфере развития человеческого капитала.

Ключевые слова: образование, наука, человек, капитал, Азербайджан.

Giriş

Dünya ölkələrində insan kapitalı (əmək) fəaliyyəti, onun iqtisadiyyatında, o cümlədən milli iqtisadiyyatın səmərəli fəaliyyət göstərməsində həlledici rola malikdir [2].

İnsan kapitalının formalaşmasına əsasən insan resurslarının inkişafına investisiyalar, yəni təhsilə, peşə hazırlığına, səhiyyəyə, yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafına, gələcəkdə fərd və bütövlükdə cəmiyyət kimi gəlir əldə etməyə imkan verən peşəkarlığın və məhsuldarlığın artmasına investisiyalar töhfə verir.

İnsan kapitalının əsas komponenti gələcəkdə gəlir mənbəyi olacaq təhsildir. Məhz təhsilə və şəxsi inkişafa investisiyalar insan kapitalı fondunu artırır və belə investisiyaların yüksək iqtisadi gəlirliliyini müəyyən edir. Alimlər sübut ediblər ki, insan kapitalına qoyulan sərmayənin gəlirliliyi əsas kapitala qoyulan sərmayədən təxminən üç dəfə yüksəkdir. Məhz ali təhsil və elmi müəssisələrdə insan kapitalının tədqiqini əsas hissədə nəzərdən keçirək.

Əsas hissə

Müasir insanın xarakterik xüsusiyyəti bilik səviyyəsini artırmaq və onlardan düzgün istifadə etməkdir. Bu, insan kapitalının inkişafına töhfə verir. Kompüterdən, internetdən və xarici dillərdən istifadə bacarığı cəmiyyət üçün vacibdir. Dünya təhsilində əsas tendensiya insanlara sosial-iqtisadi dəyişikliklərə, əmək bazarında baş verən transformasiyalara və yeni texnologiyaların inkişafına uyğunlaşaraq peşəkar

bacarıq və səriştələrini inkişaf etdirməyə imkan verən “ömür boyu təhsil” modelinin tətbiqidir. Bu modelə aşağıdakı alt sistemlər daxildir: qeyri-formal və informal təhsil (institusionallaşma dərəcəsinə görə); distant təhsil (tədris prosesinin təşkili metoduna uyğun olaraq); onlayn təhsil (tətbiq yolu ilə); qarışıq təhsil (ənənəvi və onlayn öyrənmə vasitələrinin birləşməsi). Lakin ölkənin bəzi regionlarında müasir texnologiyalardan istifadə etməklə təhsilin inkişafı hələ də geniş yayılmayıb [2].

İnsan kapitalının formalaşmasında təhsil həlledici rola malikdir. Bu gün təhsil əmək bazarında təsərrüfat subyektinin uğurunun, ölkənin iqtisadi artımı və elmi-texniki potensialının artırılmasının mühüm amilidir [4].

İnsan kapitalı subyektlərinin təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsinin əsas problemlərindən biri müəllim, ixtisaslı mütəxəssislərin kifayət qədər çox olması səbəbindən bu sahədə işsizliyin artmasına gətirib çıxarmış olmasıdır. Eyni zamanda öz inkişafı ilə məşğul olan mütəxəssislərin sayının az olması; təhsil müəssisələrinin dövlət tərəfindən kifayət qədər maliyyələşdirilməməsi; yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin yüksək maaşlı iş üçün xaricə getmələri; ixtisas üzrə gənc mütəxəssislərin təhsil müəssisələrində əldə etdikləri bilikləri həyata keçirmək və təkmilləşdirmək üçün məşğulluq imkanlarının aşağı olması da öz təsirini göstərir.

Bilik iqtisadiyyatında uğur qazanmaq insandan daim yenilənməli olan yeni bacarıqlara malik olmağı tələb edir. İnsan kapitalının formalaşmasında əsas daxili amillərə aşağıdakılar daxildir: fərdin özünü inkişafa və özünü reallaşdırmağa motivasiyası; peşəkar fəaliyyətində uğur qazanması; müasir iş modelləri və formalarını seçmək azadlığı, hərəkət azadlığı və s.

Xarici amillərə aşağıdakılar daxildir: elmi-texniki tərəqqinin inkişafı; təhsilin mövcudluğu; informasiya və kompüter texnologiyalarının inkişafı; yeni əmək həyatı modelinin formalaşmasında əmək bazarında institusional transformasiyalar. Texnologiyaların eksponensial inkişafı və biliklərin sürətləndirilmiş artımı təhsilin inkişafını müəyyən edən mühüm amillərdən biridir [5].

Əmək məhsuldarlığının təhsil səviyyəsindən asılılığının tədqiqatları göstərmişdir ki, insanın təhsil səviyyəsi 10% artdıqda, əmək məhsuldarlığı 8,6% artır. Eyni şəraitdə nizamnamə kapitalının artımı məhsuldarlığı cəmi 3-4% artırır. Təhsilin inkişafına əsas diqqət ən son informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə ilə əlaqədardır [3].

Bu gün ictimai həyatın bütün sahələrində institusional dəyişikliklər kontekstində milli təhsil sisteminin modernləşdirilməsi təhsilin yeni keyfiyyətinə və onun inkişafına mane olan ən mühüm problemlərin həlli üçün əldə edilmiş nailiyyətlər və resursların konsentrasiyası üzərində tənqidi şəkildə düşünməyi tələb edir. Təhsildə yeniliklərin tətbiqi kortəbii və xaotik olmamalıdır. Bu proses dövlət orqanlarının sistemli, ardıcıl və məqsədyönlü təsirini tələb edir, ona görə də təhsilin inkişafının dövlət tənzimlənməsi

probleminə xüsusi diqqət yetirilir. Bu sahədə müvafiq Avropa sistemlərinə uyğun standartlardan istifadə olunur.

Avropa Ali Təhsil Məkanında Keyfiyyətin təminatı üzrə standartlar və Təlimatlar (ESG) keyfiyyət standartlarını və keyfiyyət təminatı prosesinin həyata keçirilməsi proseslərini müəyyən etmir, lakin ali təhsildə tədris mühiti və keyfiyyətin uğurlu şəkildə təmin olunmasında vacib olan sahələr üzrə istiqamət göstərir [9].

ESG-də əsas diqqət ali təhsil müəssisələrində təlim və tədris prosesinə, o cümlədən təlim mühiti və bununla əlaqədar aparılan tədqiqat və innovasiya işlərində keyfiyyət təminatına yetirilir. Əlavə olaraq, ali təhsil müəssisələri tədqiqat və idarəetmə kimi digər fəaliyyət sahələrində də keyfiyyət təminatını və artırılmasını təmin edən müvafiq siyasət və proseduralara malikdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən, biz 2000-2020-ci illər üzrə ölkənin ali təhsil müəssisələri göstəricilərini təhlil edəcəyik. Bura həm dövlət, həm də qeyri-dövlət ali təhsil müəssisələri daxildir. Dövlət ali təhsil müəssisələrinə Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Sumqayıt Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, Azərbaycan Texniki Universiteti və digərlərinin adını çəkmək olar. Qeyri-dövlət ali təhsil müəssisələri olaraq Qərbi Kaspi Universiteti, Bakı Biznes Universiteti, Azərbaycan Universiteti, Odlar Yurdu Universiteti və başqaları hesab olunur.

Ali təhsil müəssisələri ESG standartları çərçivəsində insan kapitalının inkişafında və təkmilləşməsində mühüm rola malikdir. Ali təhsil müəssisələrinin beynəlxalq tələblərə cavab verməsi (ESG) burada təhsil alan tələbələr üçün böyük imkanlar yaradır. Respublikada ali təhsil müəssisələrinin sayında artım olmuşdur. 2000-ci ildə 47 ədəd idisə, 2010-cu ildə 51 və 2020-ci ildə 52 ədəd olmuşdur. Bunlar arasında ali təhsil müəssisələrinin sayına görə dövlət universitetlərin payı daha yüksəkdir. 2020-ci ildə dövlətə məxsus ali təhsil müəssisələrinin sayı 40 ədəd idisə, qeyri-dövlət ali təhsil müəssisələrinin sayı 12 ədəd olmuşdur.

Cədvəl 1. Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrinin göstəriciləri

İllər	Ali təhsil müəssisələrinin sayı			Ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı		
	Cəm	Dövlət	Qeyri-dövlət	Cəm	Dövlət	Qeyri-dövlət
2000	47	29	18	119683	91019	28664
2010	51	36	15	140241	120488	19753
2015	54	41	13	161234	140642	20592
2020	52	40	12	198707	177084	21623

Mənbə: Azərbaycanda təhsil, DSK, 2021

Cədvəl 1-də ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı 2000-ci ildə 119683 nəfər olmuşdur. Bunun 76%-i dövlət ali təhsil müəssisələrində təhsil almışdır. 2015-ci ildə

161234 nəfərdən müvafiq olaraq 87%-i və 2020-ci ildə 89%-i dövlət ali təhsil müəssisələrində təhsil almışdır. Təhlildən görünür ki, dövlət ali təhsil müəssisələrinə oxumağa üstünlük verən çoxdur. Ali təhsil müəssisələrində təhsil alan qadınların sayı 2000-2020-ci illərdə 49858 nəfərdən 97163 nəfərə, yəni 94% yüksəlmişdir. 2020-ci ildə respublikada təhsil alanların 49%-i qadınlar təşkil etmişdir.

Cədvəl 2. Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrinin digər göstəriciləri

İllər	Ali təhsil müəssisələrində təhsil alan qadınların sayı			Əhalinin hər 10000 nəfərinə ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı
	Cəm	Dövlət	Qeyri-dövlət	
2000	49858	38497	11361	150
2010	65112	57279	7833	156
2015	78662	69831	8831	168
2020	97163	85295	11868	199

Mənbə: Azərbaycanda təhsil DSK 2021

Cədvəl 2-də əhalinin hər 10000 nəfərinə ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı ildən-ilə artmaqdadır. 2000-ci ildə bu 150 nəfər, 2015-ci ildə 168 nəfər və 2020-ci ildə 199 nəfər olmuşdur. Ali təhsil müəssisələrində bakalavr pilləsinə qəbul olan tələbələrin sayı 2000-ci ildə 26043 nəfər, 2010-cu ildə 29904 nəfər və 2020-ci ildə 45003 nəfər olmuşdur. Buna baxmayaraq magistratura səviyyəsinə qəbul bakalavriatdan azdır. 2000-ci ilə nisbətən 2020-ci ildə 3,3 dəfə çox (8237 nəfər) qəbul olmuşdur. Fəlsəfə doktoru proqramı üzrə təhsil alanların sayı 2000-ci ildə 963 nəfər, 2010-cu ildə 786 nəfər, 2015-ci ildə 2282 nəfər və 2020-ci ildə 2512 nəfər olmuşdur. Ümumilikdə fəlsəfə doktoru proqramı üzrə təhsil alanların sayında 160% artım olmuşdur. Elmlər doktoru proqramı üzrə təhsil alanların sayında da artım yüksək olmuşdur. 2000-2020-ci illərdə 47 nəfərdən 675 nəfərə, o cümlədən 628 nəfər artım qeydə alınmışdır [1].

2020-ci ildə ixtisas qrupları üzrə ali təhsil müəssisələrində 47733 nəfər təhsil ixtisas qruplarında, 42434 nəfər texniki və texnoloji ixtisas qruplarında, 41940 nəfər iqtisadiyyat və idarəetmə ixtisas qruplarında, 25669 nəfər humanitar və sosial ixtisas qruplarında, 20286 nəfər səhiyyə, rifah və xidmət ixtisas qruplarında, 9223 nəfər təbiət ixtisas qruplarında, 6688 nəfər mədəniyyət və incəsənət ixtisas qruplarında, 4734 nəfər kənd təsərrüfatı ixtisas qruplarında təhsil almışdır.

Respublikada bakalavr və magistr səviyyəsində təhsil alan vətəndaşların sayı 2000-2020-ci illərdə 1870 nəfərdən 5256 nəfərə, yəni 2,8 dəfə artmışdır. 2020-ci il üzrə təhsil alan xarici vətəndaşlar arasında MDB dövlətlərindən gələnlər 718 nəfər təşkil etmişdir [1].

Qeyd etmək lazımdır ki, ölkə əhəmiyyətli insan potensialına malikdir, onun insan kapitalına çevrilməsi təhsil və təlim formasında əhəmiyyətli investisiyalar tələb edir.

Sosial-iqtisadi inkişafın hərəkətverici amili kimi bütün səviyyələrdə təhsilin səviyyəsinin və keyfiyyətinin yüksəldilməsi, bacarıqların öyrənilməsi və təkmilləşdirilməsi imkanlarının yaradılması insan kapitalının formalaşmasının prioritet istiqamətlərindən biridir.

İctimai həyatın bütün sahələrində baş verən davamlı transformasiyalar fərdlərdən daim öz bacarıqlarını təkmilləşdirməyi, yeni bilik və bacarıqlara yiyələnməyi, peşə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsini tələb etdiyindən, insan kapitalının formalaşmasını ömür-boyu təlim prosesi hesab etmək daha məqsədəuyğundur.

“Ali təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramı”nın 23.04.2010-cu ildə təsdiq edilməsi ali təhsil sahəsində sınaq olmuş mütərəqqi beynəlxalq meyarlar, milli və ümumbəşəri dəyərlər nəzərə alınmaqla, müəyyən dövr üçün vahid dövlət tələblərini əks etdirən ümumi normalar məcmusudur [6].

Ali təhsilin dövlət standartı ilə müəyyən edilir:

- ali təhsilin səviyyələri (bakalavr, magistr) üzrə təhsilin məzmunu;
- ali təhsilin idarə olunması;
- ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki və tədris bazası;
- ali təhsilin infrastrukturunu;
- təhsilverənlərin keyfiyyət göstəricilərini;
- təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdislərinin səviyyəsini.

İnsanların həyatlarındakı uğuru təhsil ilə bağlamaq mümkündür. Buna görə də, ölkəmizdə ali və orta təhsil alanların, eləcə də xarici ölkələrdə təhsil alanların sayı ildən-ildə artmaqdadır. Bu artım cavan nəslin peşə yüksəlişinə, yüksək hazırlığına dəlalət edir. Sözsüz ki, təhsilin keyfiyyəti bizim milli perspektivlərə birbaşa təsir edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 fevral 2022-ci il tarixli, 3163 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2026-cı illər üçün Dövlət Proqramı” çərçivəsində xaricdə bakalavriat və magistratura təhsil səviyyələri respublikada insan kapitalının inkişaf etdirilməsinə bir stimula yaradır [7].

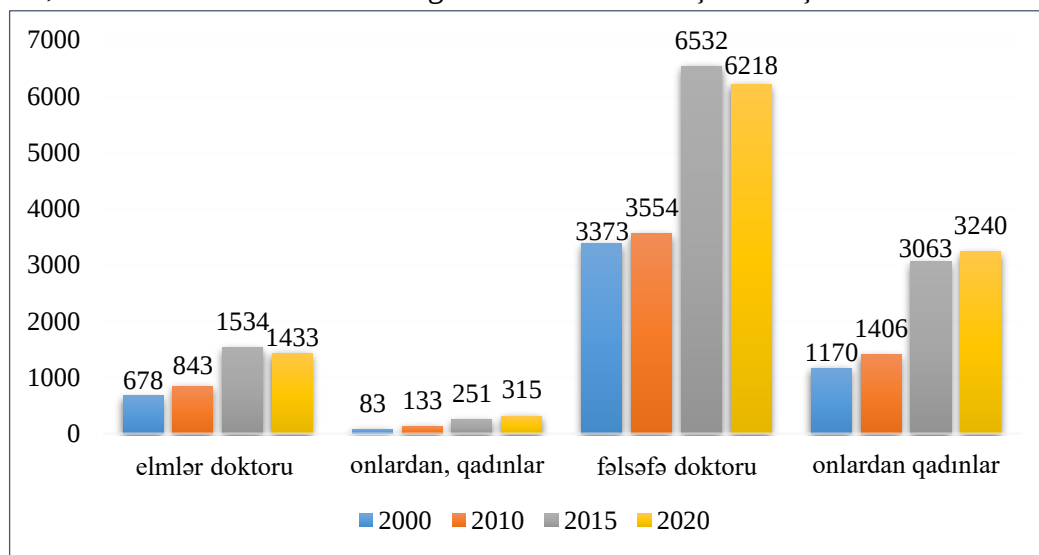
Elmi müəssisələrdə tədqiqat və işləmələri yerinə yetirən təşkilatların sayında azalma qeydə alınmışdır. 2000-ci ilin sonuna 137 idisə, 2015-ci ildə 141-ə yüksəlmiş və 2020-ci ildə 127-ə enmişdir. Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyətin sayı 2000-ci ildə 15809 nəfər, 2010-cu ildə 17924 nəfər və 2020-ci ildə 20522 nəfər olmuşdur [1].

Cədvəl 3. Təhsil səviyyələrinə görə tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyətin sayı (ilin sonuna)

İllər	Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyət	O cümlədən			
		Tədqiqatçılar	Texniklər	Köməkçi heyət	Digər
2000	15809	10168	1478	2758	1405
2010	17924	11037	1819	3531	1537
2015	23093	16137	1881	2571	2504
2020	20522	14987	1722	2213	1600

Mənbə: Azərbaycanda təhsil DSK 2021

Təhlildən müəyyən olunur ki, 2015-ci ildən sonra elm sahəsinə gələnlərin sayında azalma qeydə alınmışdır. Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyətin sayında 2020-ci il üzrə tədqiqatçılar 73%, texniklər 8,4%, köməkçi heyət 10,8% və digərləri 7,8% təşkil edir (cədvəl 3). 2020-ci il üzrə tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyət arasında ali təhsillilər 17374 nəfər, orta ixtisas - 1612 nəfər və digərləri - 1536 nəfər təşkil etmişdir.

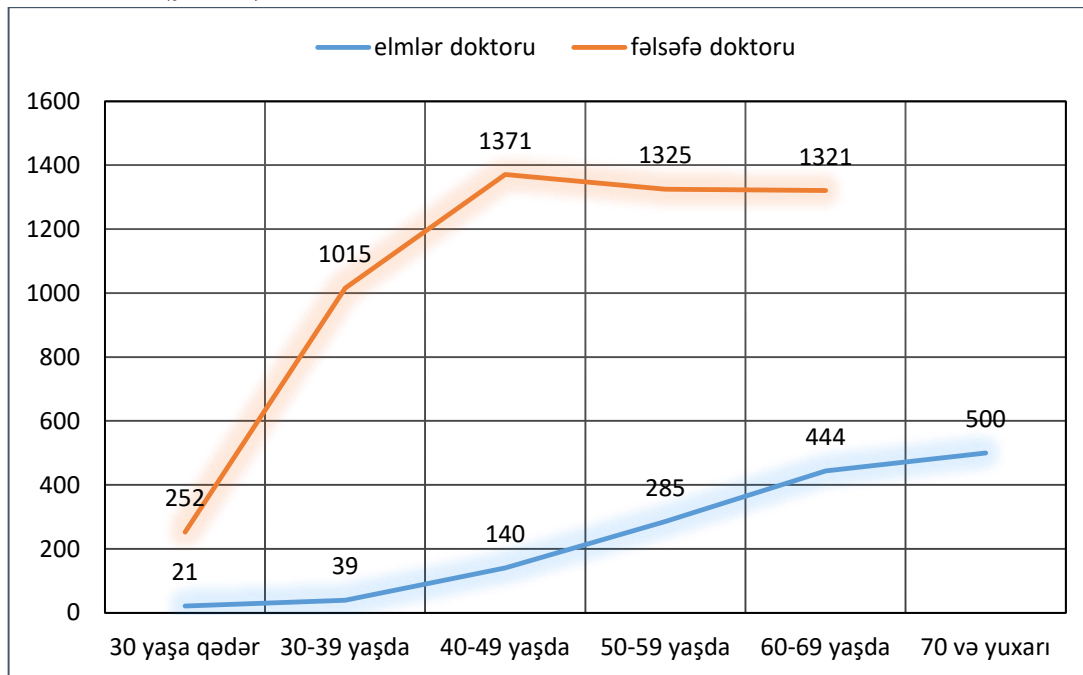

Şəkil 1. Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyətin sayı (ilin sonuna)

Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan fəlsəfə doktorları arasında qadınların payı 52% təşkil edir. Elmlər doktorları içərisində tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan qadınların payı 22% olmuşdur.

Şəkil 1-də təhlil olunan elmlər doktoru sahəsində tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyət arasında qadınların payı çox aşağıdır. Bu da onunla bağlıdır ki, onlar daha çox ailə və məişət işlərinə vaxt sərf edir və nəticədə elmdən kənar qalırlar. Elmi tədqiqat sahəsində mütəxəssislərin yaş qrupları və cins bölgüsü insan kapitalının inkişaf etməsinə zəmin yaradır. 2020-ci il üzrə elmlər doktoru arasındakı tədqiqatçıların 1114 nəfəri kişi və 315 nəfəri qadın olmuşdur. Fəlsəfə doktoru olan tədqiqatçılar arasında kişilər 2928 nəfər və qadınlar 3196 nəfər olmuşdur.

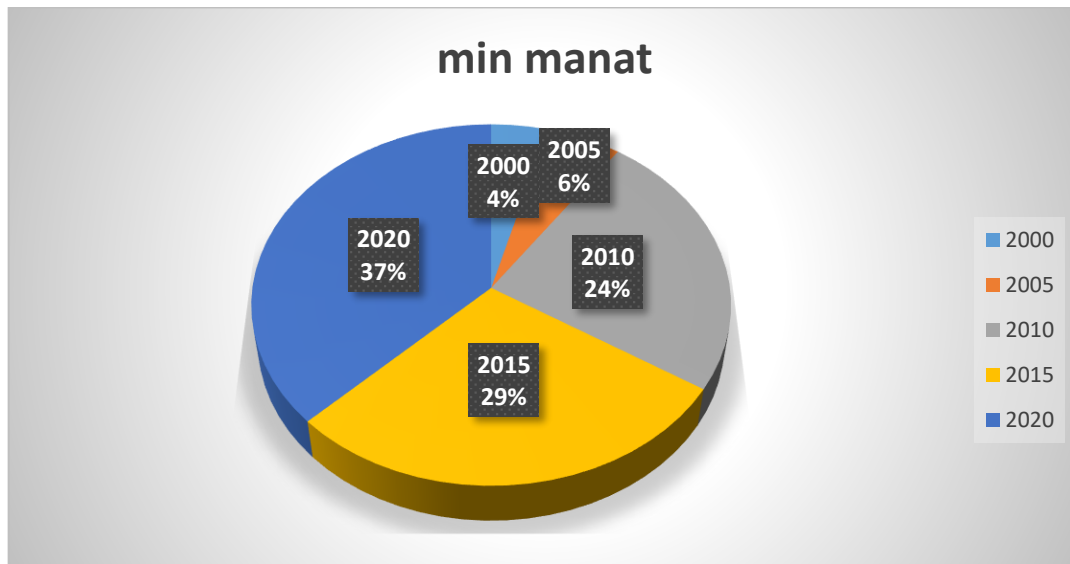
Elmlər doktoru proqramı üzrə məşğul olanların 66%-i əsasən 60 yaşdan yuxarı olanlardır. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəli alimlər isə 65,6%-i 40-69 yaş aralığında nəticə əldə edirlər (şəkil 2).

Şəkil 2. Tədqiqatçı mütəxəssislərin yaş qrupları

Müxtəlif elmlər üzrə tədqiqatlar aparılır. Bu tədqiqatlar təbiət, texnika, tibb, kənd təsərrüfatı, ictimai və humanitar sahələri əhatə edir. Təbiət elmləri 30,4%, humanitar - 19,1%, texnika - 18,4%, ictimai - 13,6%, tibb - 12,6% və kənd təsərrüfatı - 5,8%-i əhatə edir.

Dövlət büdcəsindən elmə çəkilən xərclər artmaqdadır. Aparacağımız təhlillərdən bu, aydın hiss olunur. 2000-2020-ci illərdə 9,3 milyon manatdan 143,6 milyon manata, yəni 15 dəfə artmışdır. Elmə çəkilən xərcin ümumi daxili məhsulda payı 0,20% olmuşdur. Yerinə yetirilən elmi-texniki işlərin həcmi ildən-ilə artmaqdadır. Bu da dövlətin bu sahəyə diqqətindən irəli gəlir. Elmi-texniki işlərə 2000-2020-ci illərdə 405785,3 min manat vəsait xərclənib. Elmi-texniki işlərə 2000-ci ildə 17044,6 min manat, yəni 4%, 2005-ci ildə 22313,6 min manat, yəni 6%, 2010-cu ildə 98662,1 min manat, yəni 24%, 2015-ci ildə 116585,1 min manat, yəni 29% və 2020-ci ildə 151179,9 min manat, yəni 37% vəsait xərclənib (şəkil 3).

Şəkil 3. Elmi-texniki işlərin həcmi (min manat)

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu elmi qrantların və layihələrin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. “Azərbaycan gəncliyi 2017–2021-ci illərdə” Dövlət Proqramı istedadlı gənclərin elmi-tədqiqat işlərinə cəlb edilməsi və onların həvəsləndirilməsi üçün başlıca vəzifələri müəyyən etmişdir [8]. Təhsilin yeni keyfiyyətini təmin etməyə imkan verməyən və bununla da həm insan kapitalının, həm də dövlətin bu sahədə yeni modelinin inkişafına mane olan bir sıra həll edilməmiş problemlər var, yəni:

- cəmiyyətdə təhsilin və elmin aşağı nüfuzu;
- iqtisadiyyatın qeyri-sabitliyi və bunun nəticəsində təhsil sisteminin maddi-texniki və maliyyə təminatının qeyri-qənaətbəxş vəziyyəti, təhsil işçilərinin və elm işçilərinin aşağı əməkhaqqı;
- təhsil xidmətlərinin fərdin ehtiyaclarına, cəmiyyətin tələblərinə, əmək bazarının tələblərinə kifayət qədər uyğun gəlməməsi;
- peşə və ali təhsilin strukturunun və məzmununun əmək bazarının tələblərinə kifayət qədər yönəldilməməsi;
- cəmiyyətin və biznesin təhsilə investisiya qoymaq üçün kifayət qədər motivasiyasının olmaması;
- təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi və monitorinqinin milli sisteminin təkmil olmaması.

Nəticə

Beləliklə, insan kapitalının inkişafına yönəlmiş təhsil sisteminin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün dövlət siyasətinin strateji istiqamətləri aşağıdakılardır:

- prioritetin insan kapitalı olduğu təhsil sistemində islahatların aparılması;
- təhsil sisteminin müvafiq normativ-hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi;
- kompetensiya yanaşması əsasında təhsilin məzmununun, strukturunun və təşkilinin müasirləşdirilməsi;
- dünya təcrübəsindən istifadə etməklə müxtəlif təhsil modellərinin tətbiqi;
- ömürboyu təhsilin davamlılığının və əlçatanlığının təmin edilməsi;
- ekonometrik və statistik modellərin tətbiqi əsasında təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və elmi fəaliyyətin inkişafı;
- təhsilin informasişdırılması səviyyəsinin yüksəldilməsi;
- təhsil sisteminin yüksək keyfiyyətli və davamlı monitorinqinin təmin edilməsi;
- təhsil sisteminin müasir maddi-texniki bazasının yaradılması, cəmiyyətin informasişdırılması;
- təhsil və elmə dövlət xərclərinin artırılması;
- daim yeni texnologiyaların inkişafı ilə məşğul olan mütəxəssislərin dövlət tərəfindən maddi həvəsləndirilməsi;
- kreativ düşüncə və qeyri-standart yanaşma ilə gənc mütəxəssislərin məşğulluğunun artmasına səbəb olacaq sahibkarlığın inkişafına dövlət tərəfindən dəstək;
- təcrübə mübadiləsi üçün bütün formalarda təhsil fəaliyyətinin aparılması, bilik texnologiyalarının tətbiqi;
- dövlət təhsil formalarına yiyələnmək istəyənlər üçün pulsuz təlimlərin və praktiki dərslərin keçirilməsi;
- natiqlik və liderlik bacarıqlarını təkmilləşdirmək üçün kütləvi tədbirlərin keçirilməsi;
- innovativ texnologiyaların və yeni texnoloji və iqtisadi proqramların tətbiqi üçün xarici investorların cəlb edilməsi;
- təhsilin beynəlmilləşməsi proseslərinin sürətləndirilməsi strategiyasının işlənib hazırlanması;
- ölkədə təhsilin və elmin nüfuzunun artırılması və s.

Təhsilin qiymətləndirilməsi üçün təklif olunan tədbirlərin həyata keçirilməsi insan kapitalının inkişafına və milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətlilik səviyyəsinin yüksəldilməsinə təkan verəcək.

Beləliklə, ekonometrik və statistik modellərlə təhsilin modernləşdirilməsi cəmiyyət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etməli, dövlətin strateji kursuna çevrilməli, qloballaşan dünyada baş verən bütün dəyişikliklərə çevik reaksiya verməyə kömək etməlidir. Dövlətin təhsilin keyfiyyətini yüksəltməsi insan kapitalının səmərəli inkişafına və milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına kömək edəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycanca təhsil, elm və mədəniyyət, DSK 2020. Bakı 2021, 504 s.
2. Azərbaycanca qeyri-formal və informal üsullarla əldə edilmiş sərəfşətlərin tanınması (qfitt) sisteminə dair konsepsiya sənədi/ Təhsil Nazirliyi, Bakı 2018, 16s.
3. Teymurova V. İnsan kapitalının formalaşmasında təhsilin rolu/ Statistika xəbərləri, 22-28 s.
4. Andreas Savvides and Thanasis Stengos. Human capital and economic growth. California. 2009.
5. Яровенко, Т.С., 2012. Виды инноваций в образовании и их классификация, Вестник ДНУ им. О. Гончара. Серия "Экономика".
[online].Доступно<<http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/yarovenko.html>> [Дата обращения 12 марта 2019 года].
6. <https://e-qanun.az/framework/19531> (ali tehsil)
7. <https://edu.gov.az/uploads/NK/2022/NK-qerar-No217.pdf>
8. <https://www.sdf.gov.az/az/generic/menu/Detail/104/menu/news/1>
9. <http://www.twinning4he.edu.az/uploads/component/document/esg.pdf>